

УДК 821.161.2:82-14

**ІРИНА ПРИЛІПКО**

м. Київ

iprylipko@ukr.net

## ХУДОЖНЄ ВИРАЖЕННЯ ОЗНАК ПЕЙЗАЖНОЇ ЛІРИКИ У ТВОРЧОСТІ Т. ШЕВЧЕНКА ТА Г. ГЕЙНЕ

*У статті з'ясовується специфіка репрезентації природи в поезії Т. Шевченка та Г. Гейне, окреслюються види та функції пейзажів, їх роль у відтворенні внутрішнього світу ліричного героя.*

*Ключові слова: природа, пейзаж, поезія, ліричний герой, романтизм.*

Особливостям зображення природи у поезії Т. Шевченка приділяли увагу О. Дорошкевич [3], Ф. Пустова [6], М. Тарасова [8], З. Тарахан-Береза [9], І. Ткаченко [10], Р. Харчук [12] та ін. Специфіка репрезентації пейзажів у поезії Т. Шевченка дозволила дослідникам окреслити їхні риси, функції, здійснити класифікацію (екзотичний, національний, космічний (планетарний), ідилічний, історичний, містичний, степовий та ін.) [8; 10; 12]. Важливість ролі пейзажів у структурі й семантиці поетичного тексту Т. Шевченка дає привід говорити про наявність яскравих ознак пейзажної лірики у творчому світі поета. Як і в багатьох геніальних митців, елементи пейзажної лірики у творах Т. Шевченка синтезовані з ознаками громадянської, філософської, особистісної поезії. Це зумовлено й природою пейзажної лірики, яка «не обмежується міметичними замальовками довілля чи відображенням внутрішнього стану ліричного героя, може набувати інтимних, громадянських, сакральних мотивів» [4, 195].

Ознаки пейзажної лірики належать до чинників формування романтичного типу творчості Т. Шевченка, що засвідчує свою суголосність із європейським романтизмом XIX ст., зокрема німецьким. Започатковану традицію німецькими романтиками (А. фон Арнім, К. Брентано, Й.-Х.-Ф. Гельдерлін, Я. та В. Грімм, Й. фон Айхендорф) продовжив і розвинув у своїй творчості визначний німецький поет – Г. Гейне (1797–1856). Як й інші німецькі поети, зокрема Й.-В. Гете, Г. Гейне, ймовірно, був відомий Т. Шевченку з російських перекладів [7, с. 125]. Про Т. Шевченка Г. Гейне міг дізнатися від свого брата Максиміліана Гейне (1807–1879) – лікаря, редактора і видавця, який жив у Росії

(впродовж 1830–1879 рр. був військовим хірургом, зокрема обіймав посаду головного хірурга військового госпіталю в Петербурзі, був співробітником часописів). Про суголосність творчих принципів Т. Шевченка та Г. Гейне одним із перших писав І. Франко [11, 63–64], згодом – О. Білецький [1, 297], С. Савченко [7, 297] та Є. Прісовський [5, 185]. Дослідники переважно вказували на перегуки між поемами Г. Гейне «Німеччина» та «Сон» (*Комедія*), «Кавказ», «Великий льох» Т. Шевченка. С. Савченко слушно зазначає і про народно-романтичну традицію, на якій виховані та яку широко використовували обидва поети у своїй творчості [7, 125]. Відтак, із поезією Г. Гейне Т. Шевченка пов'язують не лише актуалізація соціальних аспектів крізь призму сатиричного й іронічного зображення, а й такі риси, як звернення до фольклору та народнопісенних мотивів, використання форми подорожі, поетизація природи, щирість і природність вираження людських почуттів і переживань. Актуальним у цьому сенсі видається простеження суголосності особливостей репрезентації ознак пейзажної лірики, специфіки їх вираження в контексті романтичної парадигми творчості українського та німецького поетів.

Т. Шевченко та Г. Гейне любили й розуміли природу, показували її завжди у зв'язку з людиною. Відтак, природа у їхніх творах є способом увиразнення почуттів, засобом вираження емоцій та переживань, тлом для розкриття соціальних, морально-етичних, історичних, філософських проблем. Невіддільність природи й людини особливо яскравою є в таких поезіях Т. Шевченка, як «Садок вишневий коло хати», «Над Дніпровою сагою», «Зацвіла в долині...», «На вгороді коло броду»,

«Тече вода з-під явора». Поет надає природі людських властивостей: «Вітер в гаї не гуляє – / Вночі спочиває, / Прокинеться – тихесенько / В осоки питає: / „Хто се, хто се по тім боці / Чеше косу?“» [13, 130]. Навіть у поезіях, які можна назвати «чистою» пейзажною лірикою, природа теж наділена людськими рисами. Наприклад, у поезії «Ой діброво – темний гаю!» природа перебирає властивості людини, вона «одягає» гай і діброву тричі на рік; діброва постає «доненькою» гаю. Поряд із олюдненням природи спостерігаємо у Т. Шевченка й перетворення людини на певне явище природи («Тополя», «Лілея»). У малярстві Т. Шевченка природа так само суголосна з людиною (картини «Катерина», «На пасіці», «Селянська родина», сепія «Хлопчик з собакою в лісі» тощо). О. Дорошкевич слушно відзначив таку рису поетичних пейзажів Т. Шевченка, як перевага зорових образів, вбачаючи в цьому вплив малярського хисту на поезію: «Шевченко, даючи малюнки природи в своїх поетичних творах, дуже любить зміну світла й тіні, яскраві фарби в природі, екзотичне, яскраве освітлення; в його образах переважають зорові вражіння. [...] Шевченко-поет тут цілком підлягав Шевченкові-малярові, вірному учневі Брюллова: адже Брюллова вважали за майстра світлових ефектів» [3, 173]. Простежуючи суголосність зображення природи у поезії та малярстві Т. Шевченка, З. Тарахан-Береза зазначає в цьому ж руслі: «Тарас Шевченко був майстром як живописного, так і поетичного малюнка природи. Художній хист допомагав йому яскравіше, пластичніше зобразити природу в поетичних творах, а поетична обдарованість – її живописному втіленню» [9, 169]. Відтак, Т. Шевченко відчував і відтворював природу як художник, як поет, а також як історик і патріот.

У поезіях, що увійшли до «Книги пісень» (1827) Г. Гейне, природа так само невіддільна від людини, від її переживань, виконуючи функції моделювання паралелізму «внутрішнє – зовнішнє», контрастності, тла й способу вираження емоційного спектру. Природа є сферою, у якій ліричний герой знаходить розраду й розкриває свої почуття: «У гай, під дерева розкішні, / Я смуток свій приніс. / Хто вчив вас, пташки легкокрилі, / Цю пісню співати весь час?» [2, 42]. Природа в поезії Г. Гейне сприяє відродженню ліричних

почуттів героя: «Коли настав чудовий май, / Садочків розвивання, / Тоді у серденьку моїм / Прокинулось кохання»; «Знову серце у полоні, / Зникла лють даремна давня, / Знову ніжні почування / Відродили чари травня» [2, 56, 139]. З іншого боку, внутрішній стан героя проектується на стан природи, зумовлюючи настрій навколишнього світу. Почуття ліричного героя Г. Гейне переважно пов'язані з нещасливим коханням, що має виразно автобіографічний характер: поет був закоханий у свою кузину Амалію (доньку дядька Соломона, у якого в Гамбурзі Г. Гейне жив упродовж 1816–1819 рр., навчаючись справам комерції). Відповідно, настрій, що пронизує поезії, як правило, сумний: «Чому троянди немов неживі, / Кохана, скажи мені? / Чому скажи, в зеленій траві / Фіалки такі мовчазні? [...] / Чому холодне сонце поля / В задумі похмурій минає? / Чому така пустельна земля / І сіра, мов труна? / Чому мене, мов безумця, в пітьму, / Моя печаль жене? / Скажи, кохана моя, чому / Покинула ти мене?» [2, 62].

Спроектваність пейзажу на стан душі, на долю – один із поширених засобів вираження внутрішніх переживань і в Т. Шевченка, хоча в українського поета специфіка відтворення природи пов'язана переважно з особистісними, морально-етичними, філософськими мотивами: «Вітер в гаї нагинає / Лозу і тополю, / Лама дуба, котить полем / Переко типоле. / Так і доля: того лама, / Того нагинає; / Мене котить, а де спинить, / І сама не знає» [13, 120–121]. Пейзаж у поезії «Не кидай матері, казали...» сприймається як наслідок поведінки героїні, співзвучний з її долею: «І твій барвіночок хрещатий / Заріс богилюю, ждучи / Тебе неkwітчану. І в гаї / Ставочок чистий висихає, / Де ти купалася колись. / І гай сумує, похилився. / У гаї пташка не співає – / Й їй з собою занесла, / В яру криниця завалилась, / Верба усохла, похилилась, / І стежка, де ти ходила, / Колючим терном поросла» [13, 315–316].

Суголосним за своїм романтичним характером в обох поетів постає похмурий пейзаж – зображення негоди. Яскравим у цьому сенсі у Т. Шевченка є пейзаж, репрезентований на початку поеми «Причинна», у якому, за спостереженням О. Дорошкевича, є «всі атрибути романтичного малюнка, як бурхлива стихія річки – сердитий Дніпро, сердитий

вітер, прибережні верби та ясені, загадкові й страшні сичі, а над цим усім – блідий романтичний місяць» [3, 154]. Такий пейзаж є передвісником драматичних колізій. У Г. Гейне схожий пейзаж стає засобом увиразнення внутрішнього стану ліричного героя: «Сидячи під білим деревом, / Слухаєш, як вітер виє, / Бачиш, як вгорі з туманами / Мовчки хмара хмару криє / Бачиш, як напівзавмерлії / Ліс і поле в смутку тонуть. / Скрізь зима, в серці власному – / В серці теж чуття холонуть» [2, 135]. Драматизм ситуацій, трагізм внутрішнього стану ліричних героїв поети передають шляхом моделювання осінніх пейзажів. У Г. Гейне вони суголосні з сумним настроєм героя («[...] Пронеслись осінні бурі, / Оголили дерева. / Лиш зажурене без краю / Плаче дерево одне, / [...] Ох, пустеля в мене в серці, / Тее ж дерево у ній, / Повесняному зелене – / То коханий образ твій» [2, 143–145]), або ж виступають засобом створення контрасту, як от у поемі «Німеччина. Зимова казка», де похмура осінь не пригасила радості зустрічі ліричного героя з Батьківщиною: «Осінній ранок, сіра мла, / Лежить далина безмовна; / Повзем у багнах, але душа – / Душа моя щастя повна» [2, 309]. У Т. Шевченка осінні, а також зимові пейзажі увиразнюють драматизм ситуації, як це спостерігаємо у поемі «Катерина»: «У яру гребля, верби в ряд, / Ставок під кригою в неволі / І ополонка – воду брать... / Мов покотило червоніє, / Крізь хмару сонце зайнялось. / Надувся вітер; як повіє – / Нема нічого: скрізь біліє... / Та тільки лісом загуло. / Реве, свище заверюха. / По лісу завило [...]» [13, 35]. У поемі «Слепая» зима пов'язана з чужиною, а весна, відповідно, з Батьківщиною: «Я трепет сердца навсегда / Оледенил в снегах чужбины, / И только звуки Украины / Его тревожат иногда, / Как эхо памяти невинной. В их узнаю мою весну [...]» [13, 140]. Виразно особистісного значення набуває протиставлення «зима» (невтіше теперішє, самотність) й «весна» (молодість, добра доля) у поезії «Минули літа молодії»: «Минули літа молодії, / Холодним вітром од надії / Уже повіяло. Зима! / Сиди один в холодній хаті, / Нема з ким тихо розмовляти, / Ані порадитись. [...] / Не жди весни – святої долі! / Вона не зійде вже ніколи / Садочок твій позеленить, / Твою надію оновить!» [13, 563].

Як відомо, весна була найулюбленішою порою року Т. Шевченка, відповідно, весняний пейзаж у його творах зустрічається значно частіше, в порівнянні з іншими, й пов'язаний з процесами пробудження і відродження: «Земля, Господнее творенье, / В зеленой ризе и цветах, / Весну встречая, ликовала. / Душа отрадно пробуждалась, / И пробудилась...» [13, 175]. Іноді радісна картина весняної природи моделюється з метою підкреслити (через контрастність зображення) драматизм внутрішніх колізій: «Пришла и красная весна, / Запели пташки, все проснулось, / Все засмеялось – я одна / Святой весне не улыбалась. / Она мне слезы принесла» [13, 147]. Атрибутами весняного пейзажу в творах обох поетів є, як правило, сонце, квіти, соловей: «Співав соловейко, і липа цвіла, / Всміхалося сонце, скрізь радість була! / І ти цілувала мене, обіймала [...]» [2, 62]. Образ солов'я у Г. Гейне і Т. Шевченка – один із чинників вираження почуттів. Ліричний герой розуміє пісню солов'я, вона суголосна його внутрішньому стану: «Співа соловейко, і я розумію, / Про що він дзвенить. Обом нам серце болить і мліє, / Мліє і болить» [2, 136]; «Защечече соловейко – / Сохнуть дрібні сльози. / Послухає, усміхнеться, / Піде темним гаєм... / Ніби з милим розмовляла...» [13, 18–19].

В обох поетів замилювання природою сприяє моделюванню пейзажів, наближених до ідилічних. У Т. Шевченка найпоказовішими в цьому сенсі є поезії «Ісаїя. Глава 35», де, переспівуючи старозавітного пророка, поет репрезентує картину майбутнього з пишним буянням природи («Радуйся, ниво непопята! / Радуйся, земле, не повитая / Квітчастим злаком! Розпустиись, / Рожевим крином процвіти!» [13, 521]), та «Садок вишневий коло хати...», у якій картина весняного вечора репрезентує гармонію природного й людського: «Садок вишневий коло хати, / Хрущі над вишнями гудуть. / Плугатарі з плугами йдуть, / Співають ідучи дівчата, / А матері вечерять ждуть» [13, 319]. Ідилічний пейзаж, у якому в гармонії природа й людина, зустрічаємо в поезії «Тече вода з-під явора...», на початку поєми «Княжна». Прикметно, що сільський пейзаж у Т. Шевченка позбавлений опису панських садіб, адже, за словами О. Дорошкевича, митець «у поезії майже ніколи не „сквернить“ малюнка села поміщицькою

садибою, що так нагадує йому ганебне соціальне рабство» [3, 166]. Гармонія світу постає можливою завдяки Божій присутності в навколишньому: «Цвітуть сади, біліють хати, / [...] А кругом / Широколисті тополі, / А там і ліс, і ліс, і поле, / І сині гори за Дніпром. / Сам Бог витає над селом» [13, 325]. Схожим настроєм пронизані рядки поезії Г. Гейне: «Глибоко в долині блакитна / Спокійна річка біжить; / Там хлопчик пливе у човенці, / Закинувши удку, й свистить. / Довкола розкинулись мило / Барвисті дрібні береги, / [...] Дівчата перуть собі хустя, / Веселий їх гурт гомонить; / З лотоків летять діаманти, / Млиновеє коло шумить» [2, 71].

Водночас, і Г. Гейне, й Т. Шевченко ідилічні пейзажі ускладнюють картинами людського життя, що створює контрастність зображеного й збагачує твори соціальними мотивами. Так, вищенаведений фрагмент поезії Г. Гейне втрачає свій суто ідилічний характер через зображення в'язниці [2, 72]. Загострення соціальних мотивів зумовлює відповідне зображення природи, що ще раз свідчить про нерозривну єдність людини та навколишнього світу в творах Т. Шевченка, як це спостерігаємо у поезії «І виріс я на чужині...»: «Чорніше чорної землі / Блукають люди, повсихали / Сади зелені, погнили / Біленькі хати, повалились, / Стави бур'яном поросли» [13, 414]. Відтак, природа суголосна ситуації в суспільстві, її стан є наслідком того, що панує в людському середовищі. Водночас, поет акцентує, що в природі та в людському житті все має відбуватися за законами Божественної гармонії, але люди здатні руйнувати цю гармонію у власному житті й довкола себе. Звідси – контрастне зображення: неволя, гніт, продажність у людському середовищі («[...] скрізь на славній Україні / Людей у ярма запрягли / Пани лукаві... Гинуть! Гинуть! / У ярмах лицарські сини [...]» [13, 414]) й гармонія та благодать у природі: «Меж горами старий Дніпро, / Неначе в молоці дитина, / Красується, любується / На всю Україну. / А понад ним зеленіють / Широкі села, / А у селах веселих / І люде веселі» [13, 415]. Контрастне зображення є засобом увиразнення й трагедії, яку принесла в село чума («Чума»): «Весна, садочки зацівіли; / Неначе полотном укриті, / Росою божою умиті, / Біліють. Весело землі, / Цвіте, красується цвітами, / Сада-

ми темними, лугами. / А люди бідні в селі, / Неначе злякані ягнята, / Позамикалися у хатах / Та й мруть» [13, 436–437].

Часто у Т. Шевченка пейзаж фігурує у контексті історіософських мотивів. Атрибутами такого пейзажу є степ і могила – важливі світоглядно-ментальні елементи історіософської картини буття українців: «Над річкою, в чистім полі, / Могила чорніє, / Де кров текла козацькая, / Трава зеленіє. / Сидить ворон на могилі / Та з голоду криче... / Згада козак гетьманщину, / Згада, та й заплаче!»; «Вітер віє-повіває, / По полю гуляє. / На могилі кобзар сидить / Та на кобзі грає. / Кругом його степ, як море / Широке, синіє»; «Сонце гріє, вітер віє / На степу козачім. / На тім степу скрізь могили / Стоять та сумують; Питають у буйного: „Де наші панують?“» [13, 18, 41, 48]. Аналізуючи особливості творення Т. Шевченком степового пейзажу, І. Ткаченко робить висновок: «Зберігши народно-поетичну концепцію степу як козацької вольниці, поет створив довершену художню модель степу як знаково-національного елемента українського пейзажу» [10, 88]. Аналогічні пейзажі відтак увиразнюють національні мотиви, проблему історичної пам'яті: «Як та воля, що минулась, / Дніпр широкий – море, / Степ і степ, ревуть пороги, / І могили – гори. / Там родилась, гарцювала / Козацькая воля»; «Ой чого ти почорніло, / Зеленеє поле? / – Почорніло я од крові / За вольную волю. / [...] Я знов буду зеленіти, / А ви вже ніколи / не вернетесь на волю» [13, 54, 428].

Цікавим є образ дерева, змальованого у поезії «У Бога за дверима лежала сокира». Поетичний пейзаж із самотнім деревом у пустелі перегукується з аквареллю «Джангисагач» (1848 р.), на якій зображене священне дерево казахів. Дерево береже пам'ять про давні часи й, водночас, дає надію казахам на можливість життя в пустелі: «Одним єдине при долині / В степу край дороги / Стоїть дерево високе, / [...] Шепочеться з долиною / О давній годині. / І кайзаки не минають / Дерева святого. / На долину заїзжають, / Дивуються з його / І моляться, і жертвами / Дерево благають, / Щоб парости розпустило / У їх біднім краї» [13, 381].

Важливою ознакою пейзажної лірики поетів є народнопісенні мотиви. Народнопоетичні образи – море, поле, могили, калина, то-

поля, явір, соловейко, зозуля – неодмінні компоненти пейзажів Т. Шевченка. Внутрішній стан ліричних героїв поет увиразнює на рівні паралелізму пейзажними фрагментами, образами: «Заковала зозуленька / В зеленому гаї, / Заплакала дівчинонька – / Дружини немає. / А дівочі молодії / Веселії літа, / Як квіточка за водою, / Пливуть з цього світа»; «Не тополю високою / Вітер нагинає, / Дівчинонька одинока / Долю зневажає»; «На вгороді коло броду / Барвінок не сходить. / Чомусь дівчина до броду / По воду не ходить»; «Зацвіла в долині / Червона калина, / Ніби засміялась / Дівчина-дитина»; «Над Дніпровою сагою / Стоїть явор меж лозою, / [...] Стоїть, старий, похилився, / Мов козак той зажурився» [13, 421–422, 433, 434, 466, 556].

Як поети-романтики, Г. Гейне і Т. Шевченко вдавалися до змалювання мариністичних пейзажів. Такі пейзажі, як правило, суголосні внутрішньому стану ліричного героя. У Г. Гейне (цикли «Північне море», «Знову на Батьківщині») це переважно похмурі, нічні й таємничі картини: «На безлюднім березі моря / Сидів я самотній, з печальними думами. / Сонце схиялося й слало / Смуги огнисті на воду, / [...] Шурхіт таємний, і шепіт, і свист, / І сміх, і зітхання, і шелест, / Таємний мотив колискової пісні – / Мені нагадали забутії саги [...]» [2, 103]. Загадковість атмосфери морських пейзажів пов'язана з фантастичністю, старовиною: «Над морем же, просто на череві, / Лежить вайлуватий північний вітер / [...] Він повіда неймовірні історії, / Казки про велетнів давні й химерні, / Норвезькі саги прадавні» [2, 105].

У Т. Шевченка морські пейзажі репрезентовані в контексті історичних мотивів, як, наприклад, у поемі «Іван Підкова» («Синє море звірюкою / То стогне, то вияє. / Дніпра гирло затопило. [...] Кругом хвилі, як ті гори: / Ні землі, ні неба. / Серце мліє, а козакам / Того тільки й треба» [13, 51]), пов'язані з темою історичної пам'яті: «А чи затопило / Синє море твої гори, / Високі могили?.. / Мовчать гори, грає море / Могили сумують [...]» [13, 16]; «Там в широкім полі воля, / Там синє море / Виграває, хвалить Бога, / Тугу розганяє, / Там могили з буйним вітром / В степу розмовляють, / Розмовляють, сумуючи, / Отака їх мова: / „Було колись – минулося, / Не вернеться знову”» [13, 56]. У Т. Шевченка образ моря час-

то фігурує на рівні порівняння, наприклад, у контексті відтворення степового пейзажу: «На могилі кобзар сидить / Та на кобзі грає. / Кругом його степ, як море / Широке, синіє» [13, 41]; «Кругом поле, як те море / Широке, синіє» [13, 42]. Складовою мариністичних пейзажів є образ русалки: «Вже вечір. На морі так темно, / Все море в туман повилось; / А хвилі шумлять так таємно, / Щось білее з хвиль тих знялось. / Русалка з води виринає, сідає край мене вона [...]» [2, 75]; «Втоплю свою недолецьку, / Русалкою стану, / Пошукаю в чорних хвилях, / На дно моря кану» [13, 12].

Мариністичні пейзажі подекуди у творчості Т. Шевченка набувають орієнтального колориту, як от в поемі «Гамалія»: «Дріма в харемі – в раю Візантія. / І Скутар дрімає; Босфор лекотить. / Неначе скажений; то стогне, то висе: / Йому Візантію хочеться збудить» [13, 164].

У поезії Г. Гейне й Т. Шевченка окреме місце займає урбаністичний пейзаж. У творах Г. Гейне з циклу «Знов на Батьківщині» місто пов'язане з образом коханої: «Тебе я знов вітаю, / О місто, повне мрій! / [...] О вежі й ворота, щиро, / Скажіть: де мила моя?» [2, 77]. Міський пейзаж (Кельн, Гаген, Гамбург) репрезентовано у поемі «Німеччина». Хоча у Т. Шевченка домінує сільський пейзаж, проте іноді зустрічаємо й описи міст, як, наприклад, у поемі «Сон – У всякого своя доля» опис Петербурга ([13, 205–206]). У поемі «Варнак» зображено краєвид Києва: «Дивлюся, / Мов на небі висить / Святий Київ наш великий. / Святим дивом сяють / Храми Божі, ніби з самим / Богом розмовляють [...]» [13, 378].

Отже, особливості художнього вираження ознак пейзажної лірики у парадигмі європейського романтизму яскраво виявляються у контексті порівняння творчих пошуків Т. Шевченка та Г. Гейне. Показовими рисами пейзажної лірики обох поетів є відтворення нерозривного зв'язку природи й людини, яскравість, емоційність, динамізм, пластичність зображення, тонкий психологізм, широкий спектр зображально-виражальних засобів. Ліричний герой у їхніх творах – людина, яка тонко вічуває й розуміє красу природи, звіряє їй свої почуття, знаходить на її лоні відгук своїм переживанням. Відтворення пейзажів, станів у природі для Т. Шевченка та Г. Гейне стало способом увиразнення й передачі

душевних колізій (у ліричного героя Г. Гейне вони пов'язані переважно з почуттям кохання, у Т. Шевченка – мають морально-етичне, філософське спрямування). Творчість обох поетів суголосна як широким спектром відтворених пейзажів – весняні, осінні, зимові, мариністичні, урбаністичні, так і способами їх розкриття крізь призму духовного світу людини: паралелізм, проекція, контрастність, символізм. Особливості репрезентації природи та змістове наповнення пейзажів зумовили специфіку пейзажної лірики Г. Гейне і Т. Шевченка: якщо у німецького романтика природа ставала тлом, засобом і чинником відтворення душевних колізій, пов'язаних із нерозділеним коханням ліричного героя й зображенням усього емоційного спектру цього почуття (синкретизм пейзажної та любовної лірики), то в українського поета художній вимір пейзажної лірики поглиблений особистісними, соціальними та історіософськими мотивами (синтез пейзажної, громадянської, філософської лірики).

#### Список використаних джерел

1. Білецький О. Світове значення творчості Шевченка / О. Білецький // Білецький О. Зібрання праць : у 5 т. — К. : Наукова думка, 1965—1966. — Т. 2. — 1965. — С. 288—301.
2. Гейне Г. Вибрані поезії / Г. Гейне. — К. : Державне видавництво художньої літератури, 1955. — 380 с.
3. Дорошкевич О. Природа в Шевченковій поезії / О. Дорошкевич // Дорошкевич О. Етюди з шевченкознавства : Збірка статтів. — К. ; Харків : Державне видавництво України, 1930. — С. 154—173.
4. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. / Авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. — К. : ВЦ «Академія», 2007. — Т. 2. — 624 с.
5. Прісовський Є. Про типологічну спорідненість поем Т. Шевченка «Сон», «Кавказ» та А. Міцкевича «Поминки» й Г. Гейне «Німеччина» / Є. Прісовський // Тарас Шевченко і європейська культура. Збірник праць Міжнародної тридцять третьої наукової шевченківської конференції (20—22 квітня 1999 року). — Київ—Черкаси : Брама, 2001. — С. 179—189.
6. Пустова Ф. Естетичні функції пейзажів у творах Т. Шевченка 1837—1842 років / Ф. Пустова // Матеріали тридцять четвертої наукової шевченківської конференції. Книга перша. — Черкаси : Брама, 2003. — С. 149—163.
7. Савченко С. Шевченко і світова література / С. Савченко // Т. Г. Шевченко. Збірник статей до 125-ліття з дня народження. Наукові записки КДУ. — Т. IV. Вип. № 1. — К., 1939. — С. 105—139.
8. Тарасова М. Містичний пейзаж у творах Т. Шевченка: взаємовплив живописного та поетичного начал / М. Тарасова // Збірник праць Всеукраїнської (37-ї) наукової шевченківської конференції. — Черкаси, 22—24 квітня 2009 р. — С. 389—402.
9. Тарахан-Береза З. Природа в поетичних і малярських творах / З. Тарахан-Береза // Тарахан-Береза З. Шевченко — поет і художник (до проблеми єдності образного мислення). — К. : Наукова думка, 1985. — С. 152—170.
10. Ткаченко І. Поезія і поетика степу в українській літературі : монографія / І. Ткаченко. — Кіровоград : Степова Еллада, 2011. — 360 с.
11. Франко І. Темне царство / І. Франко // Франко І. Шевченкознавчі студії / Упоряд. М. Гнатюк. — Львів : Світ, 2005. — С. 56—77.
12. Харчук Р. Пейзаж у літературній творчості Шевченка / Р. Харчук // Шевченківська енциклопедія : у 6 т. / НАН України, Ін-т л-ри ім. Т. Г. Шевченка ; редкол. : М. Г. Жулинський (гол.) [та ін.]. — К., 2012—2015. — Т. 5 : Пе—С. — 2015. — С. 20—23.
13. Шевченко Т. Кобзар / Т. Шевченко. — К. : Дніпро, 1999. — 672 с.

ІРИНА ПРИЛІПКО

Київ

#### THE ARTISTICAL REVEALS OF THE PECULIARITIES OF LANDSCAPE'S LYRIC POETRY IN THE T. SHEVCHENKO'S AND H. HEINE'S WORKS

*The article reviews the peculiarities of representations of the nature in the T. Shevchenko's and H. Heine's poetry. The author sketches the types and functions of the landscapes and their roles in the reproduction the inner world of the lyrical hero.*

*Key words: nature, landscape, poetry, lyrical hero, romanticism.*

ІРИНА ПРИЛІПКО

г. Киев

#### ХУДОЖЕСТВЕННОЕ ВЫРАЖЕНИЕ ОСОБЕННОСТЕЙ ПЕЙЗАЖНОЙ ЛИРИКИ В ТВОРЧЕСТВЕ Т. ШЕВЧЕНКО И Г. ГЕЙНЕ

*В статье выясняется специфика репрезентации природы в поэзии Т. Шевченко и Г. Гейне, определяются виды и функции пейзажей, их роль в воспроизведении внутреннего мира лирического героя.*

*Ключевые слова: природа, пейзаж, поэзия, лирический герой, романтизм.*

Стаття надійшла до редколегії 19.06.2017